

Først lenge etter forsto han hvordan denne timen i virkeligheten hadde satt seg fast i ham. Det lå vinter over fjellene som holdt på å synke i havet langt bak i kjølvannet. Holmene og skjærene duvet i dønningene; de minte ham om en flokk unger som sprang etter skipet mens moren sto tung og dryg tilbake med hendene under det hvite forkleet og bare så etter dem, uten å si noe, uten å vinke. Skøytene som lå etter silda, dunket i mørket utenfor øygarden, slapp nøtene i havet og ble liggende og hive på dønningene.

Over skipet og havet lå vinterhimmelen, kald og fylt av stjerner som fikk det til å lyse i dønningbuene. Av og til jog en nordlysflamme blinkende over vinterhimmelen. Et øyeblikk skalv det høyt der oppe, knitret i en flammende rift i mørket. Et sted langt bak dem, der landet var ved å smelte sammen med havet og mørket, kastet et fyr strålebunten ut i kvelden.

Skipperen så ned på dekket. I mørket der nede sto frivakten; de også stirret tilbake mot det som var ved å forsvinne bak dem. De hadde sett det mange ganger, de fleste av dem. Fra så mange dekk hadde de sett steinlandet trevle seg opp i skjær og holmer og gli vekk i kjølvannet mens baugen tøyde seg mot en fjern og vikende horisont.

Men denne timen var annerledes likevel. Kringen hadde gjort den annerledes. Dette var vel også noe som enkelte av dem der nede på dekket hadde opplevd før, langt tilbake i tiden. Som han selv. Som han sto de vel og hentet fram en stemning de trodde var

blitt borte i alle disse årene siden forrige gang de seilte ut på et hav der krigen rådde. Iallfall hadde de hørt om den tiden da fredelige norske skuter ble senket og norske sjøfolk sank i havet. Og så var de med ett oppe i det selv. De hadde ikke tenkt over det før nå i dette øyeblikket da det siste glimtet av landet var glidd vekk og de hadde bare havet igjen.

Kanskje hadde det mint seg da de skiltes fra dem der hjemme. De sa ikke så mye, de som dro. De som sto igjen sa heller ikke mange ordene; de var blitt så vant til avskjeder. Men dette var likevel noe annet. Akkurat *denne* avskjeden skilte seg ut fra alle de andre, uten at de mer enn tenkte på det, hver for seg.

Nå kom det igjen til alle ombord, til skipperen, til rormannen som sto og ble spøkelsesaktig svovelblek i skjæret fra kompasset, til dem som hang ved rekka og hutret i kulden og så seg tilbake. Nede i maskinen hamret tankene seg gjennom den sugende larmen fra stemplene. De ség innover den ensomme utkiken på bakken. Og i lugarene fikk hver mann være alene med tankene sine...

Femtentusentonneren «Ferncastle» av Oslo gynget mykt i dønningene, gled støtt gjennom sjøene enda den lå så høyt på vannet at den røde bunnmalingen glødde mellom sjøen og det svarte skroget. De mørke skipssidene ble opplyst av lyskastere som fikk det norske flagget, nøytralitetsmerket, til å flamme i mørket, og på dekket lyste det i skjæret fra lampene.

Underlig hvor trygge de faktisk kjente seg med dette merket på skutesiden, enda de visste at det kanskje ingen ting ville hjelpe dem om det først røynte på. Men likevel, det var da en fattig trøst i tunge tanker akkurat nå. Et halmstrå. Noe måtte de jo ha,

de også, å håpe og tro på. Og merket på skuteseiden var tross alt det nærmeste, det mest håndgripelige; det var som de nesten hadde det i hånden, hver enkelt av dem.

Det hadde gått greit å bli kvitt dieseloljen fra Abadan. I løpet av noen få, hektiske timer hadde de pumpet den i land i Kristiansand. «Ferncastle» var blitt dokksatt på Aker, skrappt og bunnmalt og fiffet opp. Fire år gammel — den var jo for bare nye skuta å regne, men for første gang siden den gikk ut som ny var «Ferncastle» hjemme. De gamle mannskapene hadde vært med hele tiden, de aller fleste av dem iallfall. I det halsende jaget fra den ene oljehavnen til den andre hadde de levd seg sammen ombord, blitt kjent med hverandre. De kjente hverandres historier, problemer, svakheter, styrke. Av og til hadde de tenkt at de kanskje kjente hverandre altfor godt —.

Denne gangen var det ikke mange av gamlekarene med ut igjen; fire år på samme skute kan greie seg for en stund. En liten pust kan gjøre godt. Dessuten var det krig. Nye mennesker fylte maskin og dekk og seilte skuta ut mot nye oljehavner, ut i en verden der et skip var gull og liv verdt for den som eide det det bar på kjølen. Men bare en skyteskive for den som var på den andre siden i denne krigen.

Skipperen rev seg løs fra tankene sine og gikk over til babord. I forbifarten kikket han på rormannen; han så det glimtet fra fingrene som lå på rattet, og så øynene som flyttet seg fra baugen og ned mot kompasset, så opp igjen. Han hadde fått en ring på høyre hånden.

Så spant det seg vel tanketråder fra styrehuset også...

Ute på babord bru-ving ble skipperen stående og se ut over havet. Av og til trodde han at han så en skygge der ute i mørket et sted, et skrog som skar gjennom dønningene, eller et periskop som ripte opp kammene. Det jog en iling gjennom ham hver gang. Men så var det ingenting likevel, bare tanker, minner som pendlet fram og tilbake fra en fjern fortid. Herregud, 25 år siden. Et kvart hundre år.

Han snudde seg brått da lyset fra bestikkdøra slo mot ham. Styrmannen kom ut på brua.

«Jeg går ned, styrmann. God vakt!»

«Javel, kaptein! God natt!»

Styrmannen tente en sigarett som ble stående igjen som et glødende hull i nattemørket.

Nede i salongen slo skipperen radioen på, nærmest av vane, kanskje for å tvinge tilbake noe som var ved å slå sammen omkring ham. Det spraket i apparatet. Han dreide på knastene og fant fram til Oslo. Nyheter. I Oslo bygde de tilfluktsrom og skillinget sammen til luftskyts. En kanon eller to som kunne beskytte hovedstaden om det skulle knipe. Herregud.

Han dreide videre på knappene. Hvesende tyske stemmer brøt inn i rommet, hatefulle ord, varsler om hva de hadde i vente, de andre. En bløt stemme på slepent Oxford-engelsk annonserte en plate.

Telegrafisten banket.

«Telegram fra rederiet!»

Skipperen leste det. En rutinemelding. Han lot det ligge på bordet foran seg.

Annenmaskinisten sto i døren. Det lyste opp i ansiktet på skipperen, og han slo av radioen.

«Så går vi igjen da, kaptein! En ny runde, så å si!»

Hatt god ferie? De er vel ikke rare de sypikene som er igjen i Oslofjorden nå, tenker jeg!»

«Nei, rare greiene er det ikke, Fallang, men de legger vel på seg litt til neste gang! Du hadde ikke hjerte til å stå over, du heller?»

Annenmaskinisten ség ned på sofaen.

«Nei, det er ikke så helt lett likevel når det kommer til stykket. En tenker så mye når skuta går hjemover, men så holder det ikke når hu blåser igjen. Forresten, gå hjemme og lunke hele vinteren mutters aleine er ikke sånn stas det heller akkurat. — Men til sommern skal jeg ligge og dra meg i Oslofjorden jeg òg, sope langs strendene og leve bong, far! Skrape meg en pøs med blåskjell, ligge på ryggen på et sva-berg og gomle dem i meg og bare glane opp i skyene! En og annen simpe er det vel igjen ennå uti der, selv om du har ligget der og rota i hele sommer! — Hvis det blir en tjangs, da,» la han til.

«Sier noe.»

De to vennene fra år ombord i de samme skutene ble sittende og prate. De sa ikke så svært mye; ingen av dem hadde for vane å si mer enn strengt tatt nødvendig. De behøvde det heller ikke, de nøyde seg mest med tankene, den andre kjente dem likevel. Denne kvelden kanskje bedre enn noen annen kveld de hadde sittet sammen.

«Han dro ut igjen, fattern også,» sa Fallang.

Det ble sent før annenmaskinisten reiste seg.

«Best å tørne inn, antar jeg. Du får ha god natt!»

Døren gikk stilt i bak ham. Han fór ikke med så mye larm, annenmaskinisten.

Skipperen ble sittende en stund etter at vennen var gått. Så reiste han seg og gikk mot lugaren.

Det suste svakt gjennom skottene. Under ham akterut slo maskinen propellen rundt og fikk skipet til å skjelve svakt. Ute på gangen klapret det av og til i skritt; stueren holdt det gående. Fra en lugar ség det toner inn til ham. Det siste han merket før søvnen tok ham var den svake hivingen hver gang tankbåten vred seg opp på en ny, myk dønning.

«Fernecastle» var på vei til Venezuela. De hadde fulgt leia innaskjærs fra Oslo til Bergen; det var krigen som tvang dem til det, Skagerak fløt av miner. Ved Holmengrå var losen gått fra borde, med et håndtrykk og et «Lykke til!» hadde han svinget seg over rekka med «snippesken» og gått i losbåten.

Det frisknet til utpå natten, og da det grydde av dag og karene hutret seg over dekket, lå Nordsjøen og vred seg stygg og grå omkring dem. «Fernecastle» gikk i ballast, så sjøene hadde godt tak på det lange skroget, og vinden brøt med overbygningen. Klar av Shetland møtte de nordvesten, og det begynte å ise. Men det ville snart gå av igjen bare de kom seg litt sørover.

Havet var som de alltid hadde sett det på denne årstiden, tunge, grå sjøer som spyttet iskaldt inn over dem. Krigen merket de ingenting til. Men ubevisst ante de at noe gikk for seg på vinterhavet utenfor dem, de hadde følelsen av at det var noe der som de ikke så. Bare når de slo på radioen i messa eller i lugarene, fikk de krigen rett inn på seg.

Først den tredje dagen så de røyk i horisonten; en hjelpekrysser kom fossende ned på dem. I kikkerten så de «White Ensign» vaie fra akterstevnen. Ved skytset slo kanonmannskapene floke i vinterkulden.

Fra hjelpekrysseren glimtet en ordre til tankbåten om å legge bi. En barkasse ble satt på sjøen et stykke borte, og ti mann entret over rekka på tankbåten, unge marineoffiserer og matroser med is i skjegget.

To-tre av offiserene fulgte skipperen inn i salongen, der han la skipspapirene fram for dem. Det var fort gjort å se gjennom dem, og mens de andre kikket på resten av skipet, tok offiserene en kvikk røyk med skipperen.

En halv times tid etter gikk karene i båten igjen; «Ferncastle» hadde papirene i orden. På brua slo vakten full fart forover, og noen minutter etter var de to skipene borte for hverandre.

En ubetydelig liten episode på et stort hav. Men likevel var det noe nytt for de fleste. Det minte gamlekarene om noe som hadde hendt dem før, en gang for lenge siden og som de nesten hadde glemt. De ble hengende med blikket etter skipet som dro bort så lenge de kunne se det. Så gikk de tilbake til arbeidet. Men det varte en stund før de begynte å snakke om noe annet.

Siden ble det varmere. Isingen forsvant. De tykke jakkene og vottene ble lagt vekk, og en dag tørnet dekksmannskapene ut i singlet og shorts.

Atlanteren ble blå og dønningene lange. Solen glødde over hodene på dem. Minst av alt minte disse dagene dem om at det var krig på det samme havet og at skip gikk ned og mennesker døde like bak horisonten. Frivakten dro seg i solsteiken, og i lugarene kom viftene på.

De kom til Venezuela, der ny olje ble pumpet ombord til dem, og kursen ble satt mot en nordamerikansk havn. Derfra gikk de i ballast tilbake til

Venezuela, så opp igjen — en monoton fart, slik den gjerne blir for tankskip.

Tankskipene er havenes halsende, hvileløse trekkdyr. De krysser et verdenshav og glir inn i en eller annen fjern oljehavn. I løpet av noen få timer gjør de seg ferdige, så bærer det videre over havet til en annen oljehavn i en annen verdensdel, der pumpene i løpet av noen korte timer gjør dem klar til ny tur. År etter år er verden og tilværelsen bare hav og oljetanker, og kontakten med hjemmet bare en postsekk som i ny og ne dumper over rekka.

Det hendte at radioen meldte om en norsk skute som var gått på en mine et eller annet sted i farvann de kjente fra et langt sjømannsliv. Av og til kvakk de til når et navn ble nevnt blant dem som hadde vært ombord, men som ingen visste noe mer om. Nye, ukjente tanker fulgte karene over dekket, ned på maskindørken, inn til messebordet, til lugarene, inn i søvnen —.

Den 9. april lå «Fernecastle» i Sør-Atlanteren med kurs sørover fra Curacao til Buenos Aires med olje. Radioen sto på både i messa og lugarene.

Nyhetene smalt mot skutesiden, sprengete spenningen som lå over dem, splintret den i et virvar av tanker og spørsmål. Norge i krig! Tysk invasjon! Bergen falt, Oslo besatt! Trondheim på tyske hender! Narvik tatt og to gamle panserskip fulle av norske marinegaster senket! I Oslofjorden ble vaktskip skutt i senk, det falt bomber over norske hjem! Oscarsborgs gamle kanoner hadde gjort det av med et tysk krigsskip, på Karl Johan marsjerte tyske kolonner!

Konge, regjering og storting på flukt! Oslo i panikk — — —!

I en ørskende flimmer materialiserte ordene seg og ble til blodige skikkelser på flukt for fly, tanks og bajonetter, bomber som falt hvinende mot dem, hus som gikk knitrende opp i flammer, menn som stupte, kvinner som gråt, barn som skrek. Ansiktene av deres egne presset seg fram i bildet og skrek på dem. De sto stive og bleke foran apparatene og lot døden og redselen flomme inn over seg. Samtalene gikk i stå, ble hugd av og ble aldri tatt opp igjen. Alle hang rundt radioapparatene, det var som om de ville gripe etter ordene som strømmet ut, holde dem fast, kvele dem med nevene før de ble sanne.

I stedet kom det bare nye meldinger, en uendelig flom. Nye tanker ble til inne i hver enkelt av dem. Nye spørsmål bruste inn over dem og gjorde dem avmektige, valne av maktesløshet.

Det ble en underlig dag ombord på «Ferneastle». Mennene hang tause over arbeidet på dekk og maskindørk. Frivakten drev rastløse omkring inntil de søkte sammen til fellesskapet som messa ga dem.

Norge i krig!

De var selv en del av landet, der de seilte med et dovent tropisk hav rullende omkring seg.

De drev rastløse langs rekka, inn i lugarene, kastet seg ned på køyene, fór opp igjen til radioen, ut på dekk til andre som var som de selv. De spurte hverandre om ting de visste de ikke ville få svar på, fordi alle visste like lite. De skjøv timene foran seg mot kveld. Vaktene skiftet som før, skipet måtte videre, tross alt. Mer nå enn før! De stundet fram til et eller annet, til land, til mennesker som *visste*, som kunne

svare på alt de ville spørre om. Da tropenatten kastet seg over dem, ble de sittende på dekk med øyne som brente seg inn i mørket, og tanker de ikke kunne styre.

En etter en gikk de til lugarene, kastet seg i køyene og ble liggende og slite med søvnen. De sto opp igjen og gikk ut på dekk, der de traff andre som heller ikke fant ro lenger. Og da dagen fosset inn på dem, sto de der uten å ha fått svar på et eneste spørsmål.

Dagen etter hang de på skutesiden og malte skipet grått. Admiral Grey — som de kalte det. «Ferneastle» ble med ett en ny skute, grå og dyster i krigsmalingen. Den skinnende hvite overbygningen ble også strøket over med grått, — det skulle ikke bli noen jobb med vask av hvitmaling heretter! Strøk for strøk ble det norske flagget på skutesiden borte under gråmalingen. De hang i stolene langs skutesida og gjorde seg flid med det. Det var som de slettet ut sin egen fortid, alt som lå bak dem, alt som helt til i går hadde vært nært og sikkert. Før kvelden kom var alle ventiler skalket, alle dørene avblendet. Og da tropemørket satte inn, ble ingen lampe tent på dekk.

Så å si fra den ene timen til den andre var skipet blitt et annet; og med det hele deres verden.

Nye meldinger trengte på; krigen ga dem ingen ro lenger, ingen fred til å tenke over, finne en enkel forklaring på det som var skjedd hjemme. Quisling hadde tatt makten. Quisling, hvem var nå han? Én kunne fortelle litt, en annen noe mer. Glemte hendelser dukket opp i hukommelsen hos dem. Trekk for trekk tegnet svikeren seg uhyggesblek i sinnene. Det ble

kjempet i Norge. Kamp på Midtskogen. Elverum bombet, — de jaget kongen med bomber! Opp gjennom dalene dro kolonner av tyske soldater, landsmenn kjempet og døde, forblødde i hvit snø. Ved Narvik sloss de i gatene mens hus brente. Molde var utslettet, i Kristiansund røk det fra ruinene. Fra høytalerne skrek meningsløsheten mot dem, altfor voldsom og brutal til at de var i stand til å fatte den.

De satt ved radioen og hørte Quisling mane de norske sjøfolkene til å gå til nærmeste tyske eller nøytrale havn og stille seg til disposisjon for Hitler.

Ved middagstid kalte kaptein Andersen dem sammen.

«Dere vet hva som har hendt hjemme,» sa han til dem. «Tyskerne har tatt Norge, eller iallfall deler av Norge. Våre landsmenn kjemper med de kreftene de har mot overfallsmennene.

Dere har også hørt at vi er blitt oppfordret til å seile for tyskerne. Det er opp til dere hva vi skal gjøre. For meg står det slik at Kongen og regjeringen vår er dem vi skal følge. For meg står *det* klart.»

Øynene deres hang ved leppene til skipperen som om de ville lese ordene før de ble sagt.

«Vi? Aldri i verden! Quislingfaen kan be Hitler holde seg skuter sjæl!»

De gikk til arbeidet igjen, én for én, til dekk og maskin, uten fakker. Stille og selvfølgelig kom beslutningen i hver enkelt av dem. Store ord faller så sjelden på et skipsdekk.

I Buenos Aires overtok den norske regjeringen «Ferncastle». Hele den delen av den norske handelsflåten som var utenfor Norge, gikk inn i de alliertes rekker, ledet av Nortraship.

De ble liggende noen dager i Buenos Aires. En dag kom det telegram ombord. «Ferncastle» var blitt befraktet til The Anglo-American Oil Co. Ltd., London, «for the duration of the war».

De visste så inderlig godt hva *det* betydde. Oljetransport på England. Det skulle bli deres jobb i denne krigen. Med ett ble ordene mer enn bare en telegrafisk beskjed fra et uendelig fjernt kontor. Den hvite papirlappen som ble brakt over rekka, avgjorde skjebnen deres for lang tid framover. Kanskje for alltid.

Og «Ferncastle» ble ett av de mer enn tusen skipene som bar Norges flagg inn i den allierte flåten.

Midt i juni var «Ferncastle» på plass i sin første konvoi fra Amerika til Storbritannia. En sen natte-time sto konvoien ut fra havnen i Halifax. Været var fint, sjøen stille, og krigen syntes fjern på det somerlige Atlanterhavet.

De sto i nattetimene og så flåten som gled spøkelsesaktig over havflaten. I time etter time sto frivakten og så i undring på denne armadaen av skuter, et helt hav fylt av skip. Så langt de kunne se ut i den lyse sommernatten var det skip. Gjennom suset fra sjøene kunne de av og til høre en svak dur fra motorene på de nærmeste skipene og den sukkende, sugende lyden av skip som gled gjennom slakk sjø. Silhuettene av de nærmeste skipene tegnet seg skarpt mot nattehimmelen, som var nesten for lys for stjernene.

De var betatt av synet. Gradvis gikk det opp for dem hva en slik konvoi virkelig var, hva som lå bak den av organisasjon, av arbeid.

Men hver enkelt av dem fikk også vite hva en konvoi er, ut over tonnasjen. For første gang møtte de konvoien som *begrep*.

De fikk vite hva det var å ligge på den anviste plassen i denne svermen av skuter, trykt sammen så langt øyet kunne nå. Og den plassen *måtte* holdes! Det var død og undergang både for dem selv og andre om de falt ut av rekken!

Like foran baugen på «Ferncastle» lå en stor norsk tanker lastet til merket med bensin. I nærmeste kolonne på styrbord side en norsk og en svensk tankbåt, de hadde også bensin ombord. Over på babord side subbet en gresk skute i kjølvannet til en britisk. Alle verdens frie flagg, alle tungemål, alle farger. Verden presset sammen på en flekk av havet.

Men langt der ute, foran og akterut og på begge sidene, pilte de slanke, rappe destroyerne og korvetene fram og tilbake som hunder i terrenget. Av og til kom de oppover inne i konvoien, de kunne se fråden stå om stevnen på dem.

Konvoien var et fett bytte for fienden. Ubåtene var sikkert ikke langt unna. Men dagene gled av sted. Atlanterhavet lå rolig og sommerlig uten tegn til krig eller død. De hadde seilt i fjorten dager og lå sønnenfor Irland, da det hendte for første gang, det de skulle komme til å oppleve så mange ganger i årene framover.

Ute i nattemørket et sted smalt det med ett, et dumpt drønn som slo gjennom sjøene og vinden og fikk det til å sitre i tankbåten. De sprang på dekk, ut i mørket. Var det dem?

Da smalt det igjen, enda nærmere og enda voldsommere. Det gikk et sjokk gjennom skipet.

Like forut slo en vannsøyle mot himmelen, i neste øyeblikk bruste en veldig stikkflamme opp i mørket. Nye drønn bølget inn over dem som sto på dekk.

Den norske tankeren forut var rammet! Bensinlasten eksploderte. En for en gikk tankene i luften og flerret stålskroget opp. Ut fra mørket kom destroyerne ulende gjennom konvoien, snertet skutetidene, skar framom stevnene med ulende sirener og synkeminer som gikk skvalpende over rekka og eksploderte med veldige kaskader av vann mellom rekkene av skip. Flammene fra den brennende tankbåten slo himmelhøyt mot dem og la skipene omkring i dagslys. Tankbåten mistet farten og ble liggende og brenne midt inne i konvoien. «Fernecastle» seilte opp og passerte den på kloss hold. I sjøen utenfor dem freste det i brennende bensin, heten slo mot dem. Like foran dem lå mennesker og kavet, de hørte skrikene gjennom mørket og brannen, kunne se dem i det flakkende lysskinnet fra bensinbålet. Noen sank der nede, like foran føttene på dem, sjøfolk som dem, landsmenn, venner —! Avmektige sto de ved rekka, strakte hendene ut i mørket etter dem idet de gled forbi.

Men «Fernecastle» skar videre gjennom sjøene. Farten *måtte* holdes. Å stanse var livsfarlig. Ubåten var ikke langt unna, kanskje lå de selv i siktelinjen i dette sekundet! Stanset de, ville båten aktenfor renne inn i dem i mørket. Eller så ville ubåten få en lett jobb med dem. De så destroyerne sakke farten og forsøke å plukke opp dem som lå i vannet og ennå var i live.

Akterut flammet bensinbålet i nattemørket. Det knitret og smalt i tanker som eksploderte, skott som ble sprengt av flammene. Av og til flammet bålet voldsomt opp, bruste opp som en enorm fakkell.

Litt etter litt sank flammene sammen bak dem. Men ennå ble de stående på dekk og se etter lysskjæ-

ret som lå over havet langt akterut. De sto der helt til havet kastet vannteppet over skipet og flammene og menneskene.

En for en tydde karene inn i messa, inn til hverandre. Bak de avblendete ventilene ble sigaretter tent, knust mot askebeget, nye tent og knust halvvrøkte, rastløst, nervøst. De sa noen alminnelige ord som ikke hadde noe å gjøre med det de tenkte eller med den underlige skjelvende følelsen av et sjokk som hang i dem. Ennå satt bildet av det flammende bensinbålet igjen i dem, skrikene, de dumpe bråkene. På maskindørken svettet vekten. Øynene hang ved omdreiningsskiven, men tankene var andre steder, kanskje tusen mil over havet, hinsides all krig, all død, der hvor det vasket sommersjø mot lyse sva-berg. Eller kanskje ti fot utfor skuteseiden, der de sprengte av feber så den tynne, brusende stripen av en torpedo som bar døden og undergangen i seg. På brua boret vekten blikket inn i natten.

Landsmenn var gått ned noen favner fra dem, drept av en usynlig mordbrenner som klukklo et sted under dem. Trukket ned i dragsuget av krigen.

De følte med seg selv at de aldri mer ville bli slik som de var før, for en time siden.

Den store konvoien gled videre gjennom natten.

Noen dager etter var de i havn i Bristolkanalen. Der fikk de vite at nitten mann var gått ned med tankbåten. Nitten mann — av deres egne.

De losset i Avonmouth mens krigsmeldingene gnis-tret over dem. Evakueringen av Dunkirk var nettopp avsluttet. Frankrike var falt. Invasjonen spøkte. Hver brite var en soldat, hvert jorde, hver gate en mulig

slagmark. Men i byen gikk livet tilsynelatende som før. I hagene puslet blomsterkjære engelskmenn og plukket ugras fra peonbedene og striglet sirlige hekker. På løkkene sparket ungdommen fotball som før, på pub'ene diskuterte de eldre flegmatisk nyhetene i avisenes overskrifter. Av og til og til alle døgnets tider kunne et og annet enslig tysk fly feie over himmelen og slippe en og annen tilfeldig bombe over boligkvarterene. Men britene er trege å skremme.

Kaptein Andersen på «Fernecastle» traff på stasjonsmesteren, en rødmusset, ilter kar av irerblod. Om kapteinen hadde hørt hva «Jerry» hadde dristet seg til å gjøre med huset til Bill, kameraten hans, natten i forveien? Hadde ikke den frekke jævelen sluppet en bombe rett på huset og blåst det i fillebiter så det bare var en haug med murstein igjen av det? Heldigvis var Bill uskadd. Heldigvis — for tyskeren. Ansiktet til stasjonsmesteren og besvergelsene hans lovte ikke godt for tyskerne nå da de hadde gjort kål på huset til Bill.

«Men bare vent!» bedyret den rødhårede stasjonsmesteren mens øynene lyste av hevnløst. «Bare vent, snart vil «our boys» være på vingene, og da...!» Stasjonsmesteren fnyste av forakt over de ynkelige restene som ville bli igjen av tyskerne når bare «our boys»...

Den samme betroelsen kom en gammel kone i en tobakksbutikk med. Bare «deres egne gutter» ble varme i trøya, så skulle det bli andre boller for tyskeflyene også! Skjøt ikke Spitfirene ned tyskere også kanskje, alt nå? Så ikke kapteinen det i går, for eksempel? Pfutt, pang i bakken. «Well, one of our boys did it, didn't he?»

«Åssen gikk det med flygeren? Jeg mener den tyske?»

Rødmen steg opp i gamlemors ansikt. Øynene stirret forferdet på skipperen, lammet av denne rå blasfemien.

«Him?» Den gamle pustet seg opp. «Jerry? He went to hell, did he! Where he belongs, that bloody rascal!»

Da «Ferneastle» noen dager senere sto ut fra Avonmouth og kaptein Andersen spurte losen hva nå han mente om denne krigen, svarte den rolige briten med å regne opp hvor mange mennesker det var som bodde i Imperiet og hvor mange det var av dem i Tyskland.

«Hvis ikke vi vinner denne krigen, skal jeg spise støvlene mine uten sukker på,» erklærte den gamle sjøulken med overbevisning.

Det hendte at denne skråsikkerheten hos britene irriterte dem. Krigen var ennå ikke glidd inn i tilværelsen deres, blitt en naturlig del av livet, slik den var blitt det hos britene. De var tross alt hjemme. Hadde føttene på egen jord. Hos dem selv hadde uvissheten satt seg fast, uvissheten om dem hjemme, uvissheten om krigen. For dem var krigen først og fremst uvisshet, angst og vonde tanker. De søkte etter noe å holde seg fast i, noe som kunne være *sikkert*. En tro på noe, en forvissning, slik som den britene hadde når de snakket om krigen. De misunte britene denne faste troen på at de ville vinne, når bare —. Ikke bare nasjonen, men de selv, hver enkelt av dem. De ble irritert av og til, fordi de gjerne ville hatt det som dem.

Men senere, da måneder og år var gått, oppdaget de at denne skråsikkerheten, som kanskje innerst

inne bare var fortøyd i et svakt, krampaktig håp, at den også var blitt deres, og at det var den som bar dem gjennom denne tiden og fikk dem til å seile.

Det var forresten her i Avonmouth at «Prins» kom ombord.

Enhver skute med en smule respekt for seg selv har en skipshund. Eller en katt. «Fernecastle» hadde ingen.

Men det var ikke vanskelig å finne en. Utallige hunder og katter var blitt hjemløse under bombingene. Ofte var de de eneste gjenlevende av familien. Så ble de gående mellom ruinene og led vondt. Britene er glad i dyr, og så innrettet de egne hjem for disse firbente skapningene.

Kaptein Andersen stakk innom et slikt hjem for herreløse hunder en dag og kom ut igjen med en raring av en hund, en «bastard av reneste vann», som stueren sa da han tok imot den.

«Prins» ble han hetende og var en pussig skrue, full av selsomme innfall, og av og til kunne han lage til et svare spektakel. Men den var merket av krigen, den også. Skytingen og bombingene hadde skremt den, og bare det ble løsnet et skudd i nærheten av den eller det ble sloppet dypvannsbomber, mistet den alt vett og forstand. Men de ble glad i «Prins», kjælte for den og skjemte den bort. Den erstattet vel noe for dem, kanskje.

«Prins» ble værende ombord i «Fernecastle» så lenge skipet fløt —.

«Fernecastle» hastet videre. Krigen ga dem ikke tid til lediggang i land. Så snart den siste oljeliteren var gått gjennom pumpene, gikk fortøyningene, og «Fernecastle» gled ut for å finne plassen sin i en ny konvoi.

Kingston på Jamaica var bestemmelsesstedet. Atlanteren lå rolig og sommerdoven omkring dem. I fire dager seilte de i konvoi, så ble den oppløst, og hvert skip fikk seile videre alene etter kurser de fikk fra Admiralitetet.

Da «Ferneastle» kom fram til Kingston, fikk de vite at to av skipene var blitt senket bare et par timer etter at skipene hadde skilt lag. Det ene av skipene var norsk. Åtte nordmenn hadde mistet livet den dagen.

I Kingston ble «Ferneastle» utstyrt med en anti-magnetisk minekabel, en tykk wire som ble strukket rundt skipet i høyde med dekket. I farlige farvann ble det satt strøm gjennom kabelen, slik at de magnetiske minene som tyskerne måtte ha sluppet ut, ble nøytralisert.

Og så fortsatte de den ensformige og farlige oljefarten mellom Aruba og Storbritannia. Østgående konvoier ble satt opp i Halifax. Hver fjerde dag ség flåter av skip ut av havnen. Det hendte at de ble liggende noen dager og vente på konvoi, så karene fikk strukket bena i land. De ble etter hvert ganske godt kjent i byen, som i mangt og mye fikk dem til å tenke på en norsk kystby.

Men krigen minte seg mer og mer ombord også. Våren 1941 ble de utrustet med en kanon, en gammel en fra 1916 som ble montert på en stålplattform på poopen. Egentlig var den bygd for den engelske marine under den første verdenskrigen og var også blitt brukt av en britisk destroyer. Det var en gammel 4 toms kanon og just ingen hurtigskyter, men det var likevel velsignet å få den mellom hendene. Offiserene og mannskapet fikk et hastig kurs i bruken av dette

unektelig noe forhistoriske våpenet som nærmest så ut til å ha en symbolsk verdi, og så ble tankbåten sendt til sjøs som bevæpnet handelsfartøy.

I hele 1941 gikk «Ferncastle» med olje mellom Amerika og Storbritannia.

I månelyse netter gled kjempekonvoiene over et hav av smeltet sølv der hvert enkelt skip sto i en svart silhuett mot den blinkende havflaten, lokkende skyteskiver for ubåtene som fulgte etter dem som ulveflokker.

I slike netter sto de på dekk eller på brua eller i maskinen, eller de kastet seg på køyene i lugarene mens de ventet på at noe skulle skje. At *det* skulle skje som hadde skjedd med så mange omkring dem og som også ville komme til dem, kanskje nå i natt under fullmånen. De kjente nervene knyte seg i seg, angsten som bunnfrøs i sinnet.

Kanskje var det likevel verst når høststormene og vinterværet satte inn og konvoiene bakset seg fram gjennom snø og storm i Nordatlanteren. Men plassen i konvoien *måtte* holdes, og konvoien *måtte* fram! Deres vilje var krigen uvedkommende. På maskindørken vokter vekten maskinene — for den som mistet farten og ble liggende igjen etter konvoien, var alt håp ute. Ubåtene ville slå sammen omkring «the stragglers» og sende dem til himmels i en sprut av ild. I disse nettene da stormværet raste ned over dem og kastet den tunge tankbåten over bølgekammene og drevet sto så tett at ikke engang vekten på brua så utkiken på bakken, da ble hvert minutt en påkjennning som kunne slite et menneske i stykker, trevle sinnet opp til en fnokk av glødende nervetråder. Ikke et lys, ikke en skygge, bare mørket og snødrevet og

ensomheten. *Commodoren* på lederskipet ga sine ordrer, korte, lakoniske, avgjorte. Det hendte de kvakk opp av søvnen ved at larmen fra maskinene ikke lenger var der. De merket at skipet lå viljeløst i uværet. På dørken slet maskinfolkene for å få maskinene i gang igjen. Fallang var blitt chief, og som en skygge fór han ned lederen og kastet seg over maskinen sammen med vaktene. De svettet og slet, bante og svor. Hver mann ombord kjente angsten sitre i seg, og karene som svettet over maskinene visste det. De visste at hver båt i konvoien fulgte med dem der de sakket ubønnhørlig akterut, at lederskipet forlengst hadde konstatert at plassen deres i konvoien sto tom.

Så freste det i startmotorene, og stemplene tok opp igjen rytmen. Det gikk en sitring gjennom skipet. Fot for fot gled det framover i vinterværet, og for full fart arbeidet de seg opp mot plassen i konvoien igjen.

Da kunne det blinke et signal fra lederskipet.

«Well done, «Fernecastle»!»

Snøen kunne piske mot dem og blinde dem. Hvor var de egentlig? Var de på plassen sin i konvoien, eller var de der ikke? Holdt de andre skutene i konvoien plassen sin, eller hadde en av dem lagt seg på tvers for baugen på dem, eller kanskje de i neste minutt ville bli rent i senk av den som kom bak?

Øynene borte seg inn i snøværet etter et gløtt. En lysning. Et fast punkt.

De visste at foran dem lå ubåtene og ventet. De ville ligge dypt nede og vente på at konvoien skulle seile seg fram over dem. Inne mellom rekkene av skip ville de så gå opp og manøvrere seg i skytestilling.

Kanskje merket de ikke noe før de hørte dypvannsbombene gå eller de så den første lysbomben feie

vintermørket vekk. Fra *commodoren* kom alarm-signalet. Hver mann styrtet til sin plass, gunnerne til kanonen på poopen. Over dem glimtet lysbombene, ute i natten kunne de se silhuetten av skipene og fossen som sto om baugen på destroyererne, hørte det dumpe drønnet av synkeminer som eksploderte. Eller var det kanskje en skute som gikk ned? Snøkalet la seg over dem og dekket utsynet, lysbombene ble bare et vagt og maktesløst flimmer et sted langt der ute. Så kunne en vindflage feie snøværet vekk igjen, og over bølgekammene så de mastetoppene på skipene forut og på sidene. De tunge, fullastede skipene hev seg framover, jaget av fienden som var et eller annet sted i natten, kanskje under dem, kanskje like utenfor skutensiden. En destroyer kom opp mellom rekene av skip, en lysbombe eksploderte høyt over dem og la sjøen omkring dem i dagslys. Over rekka velte synkeminene skvalpende ned i den grågrønne sjøen. Destroyeren var langt oppe i konvoien da kaskaden fra minene hadde lagt seg. Så steg en brus av luft og olje opp til havflaten. De sto og så det og ventet på at en jublende skadefryd skulle fosse gjennom dem. Men den kom ikke. De stirret bare mot oljeflekken uten at det skjedde noe inne i dem.

Forut slo en søyle av vann og røyk og varme til værs; et ammunisjonslastet skip var blitt truffet. Et øyeblikk etter var det ikke mer. Sjøen og natten hadde slukt det. Konvoien gled videre mens destroyererne vendte tilbake og slapp nye miner.

Hvert øyeblikk ventet de å se ubåten ute mellom sjø ene mens de tenkte misunnelig på destroyereren som iallfall hadde skikkelige våpen å bite fra seg med.

Ute i natten gikk en båt til ned. De så lysningen gli forbi dem et sted langt der ute. Fram, fram, for enhver pris! På den andre siden av havet ventet mennesker på mat, tropper på utstyr, fly, marine og biler på olje. Hvem spør så om menneskene, hva de tåler, hva de vil?

Livet, tilværelsen, ble bare selve øyeblikket de levde i, vinterstormen som raste vill og hensynsløs, mørket som lå over dem, ubåtene som lurte et sted der ute og ventet på sjansen.

Og så var morgenen der. Eskortefartøyene kom opp gjennom konvoien og så plassene som var tomme etter natten. Alltid var det gapende hull i rekkene av skip. En enslig skute kom halsende etter dem og fant plassen sin igjen. Men alltid var det noen som ikke kom, og nullene ble fylt av dem som var tilbake. Kanskje var de gått ned, var blant dem som noen minutter hadde lyst opp i nattemørket og sprengt uværet i et flammende farvel. Eller kanskje lå de hjelpeløse med skadd maskin og ror et sted akterut og ventet på nådestøtet fra fienden. Ingen visste noe. Det eneste de visste var at de selv var til, at de hadde dekk under seg og at de måtte videre, videre, hva det enn skulle koste.

Og de visste at bak dem hang ulveflokkene ennå på sporet og bare ventet for å slå til igjen.

Farene, spenningen, de angstfylte tankene bandt dem sammen. De sto ved siden av hverandre i snøværet og ventet på at *det skulle skje*. De følte nærheten av hverandre og varmen det ga. Men det hendte også at nettopp dette fellesskapet sprengte dem fra hverandre. De så for seg torpedoen som skummet seg fram mot skutesiden, minen som duvet for bau-

gen. De visste at mannen ved siden av så det samme. Det hendte at nervene ble som hvinende strenger i dem, eller at håpløsheten ség inn over dem uten at de maktet å stanse den. Slik var det med dem selv, slik var det med de andre. De hatet alt dette. De hadde jo ikke bedt om det. De var mennesker med rett til liv, ikke til død i et skumpisket hav i krig. De ville leve og se sjøen blå og varm, med blå himmel over, og glinsende sommersvaberg!

Det sank ned i dem og gjorde dem harde og uforsonlige. Men ikke før var de i havn og det hele var over, før havet trakk dem til seg igjen. De gikk over landgangen tilbake til skipet, tok inn fortøyningene og hadde havet og angsten og uvissheten foran seg igjen.

«Fernecastle» og de andre tusen norske skipene seilte igjen, tok fatt på en ny etappe på den lange, lange reisen hjem, den som kanskje aldri ble seilt til ende...

Cape Town og Durban var anløpssteder for de store konvoiene som brakte tropper til Egypt rundt Håpet. Hver konvoi besto som regel av 10 — 12 store passasjer skip med tusener av mann ombord på hvert av dem. I Cape Town og Durban hentet de kjøtt og ferskvann og grønnsaker, og de gjorde det så grundig at det ofte ble lite igjen til dem som bodde der.

I begynnelsen av 1942 ble «Fernecastle» sendt til Cape Town og Durban med brenselolje til disse konvoiene. De gikk opp på siden av de store skipene, pumpet tankene fulle, gikk til den neste og fylte tankene der. Slik holdt de på til «Fernecastle» var tom.

Fra Durban ble skipet beordret til Abadan, der de lastet for Australia. Siden ble de gående på Det indiske hav. Det eneste avbrekket fikk de da de ved juletider

ble sendt til San Pedro i California. Der ble skuta dokksatt, malt i bunnen, og maskinene fikk en overhaling de trengte sårt.

Det ble noen solfylte dager for karene ombord. Ennå satt Atlanterhavsvinteren i dem, angsten for stormene og mørket og ubåtene. Nå kunne de dra seg i solen over Stillehavet og koble av fra konvoier og ubåter og hvinende alarmsirener. Verden var god igjen.

I California opplevde de livet på nytt, slik de en gang hadde kjent det i en annen og fjern tilværelse. De gikk i gatene og møtte mennesker uten dødsangst i øynene. De satt på kinoene og sank sammen i de myke stolene, stirret på bildene som flimret over lerretet, kvakk kanskje til når gamle reaksjoner meldte seg fra en tid og en tilværelse som ikke lenger var deres.

De møtte mennesker som bød dem hånden og ga dem gleder de ikke trodde var til mer, møtte landsmenn, så kjente ansikter de trodde de hadde glemt, skikkelser som dukket opp fra en annen verden.

De var til juletreffest i Sjømannskirken og til selskaper hos landsmenn, fikk pakker og små gleder som vokste og ble store fordi selve gleden var ny. Kanskje kom de til å huske best kveldene hos landsmanninnen *Sigrid Gurie* og hennes mann. Lenge etter husket de og snakket om fuglene og dyrene i den store hagen omkring huset, og geita de så, og sauen som fikk dem til å le og gjorde alt så varmende nært.

Livet vendte tilbake til dem med smil og latter og sorgløshet i noen underlige hektiske uker under Californias sol, før de igjen var tilbake i Det indiske hav.